

„ბერობანა“ ბაზვირეთში

ქექსინი მეჰმეთ ალი

ართვინის ჭოროხის უნივერსიტეტი,
ართვინის პროფესიული სასწავლებელი, თურქეთი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.60>

აბსტრაქტი. უძველესი ხალხური თეატრალიზებული სანახაობები დღემდე შემორჩენილია სოფლებში. ეს ის რიტუალური სანახაობებია, რომელთაც არ სჭირდება სცენა, დაწერილი ტექსტები ან პროფესიონალი რეჟისორის ხელი. ეს არის მასობრივი თამაშობანი, რომელშიც ყველას ჩართვაა შესაძლებელი.

მუსიკით და ნიღბებით გაფორმებული იმპროვიზებული ხალხური თეატრის დასაბამი საუკუნეთა სიღრმეში იკარგება. დღესასწაული, რომელიც დღემდე შემორჩა ეთნოგრაფიულ სინამდვილეს, უკავშირდება ბუნების კულტს და თავისი არსით ნაყოფიერებისა და ბუნების აღორძინებისადმი მიძღვნილი რიტუალია.

ადამიანური ყოფის დეტალების კვლევისას მკვლევარი პირდაპირ ეხება ამა თუ იმ ხალხის კულტურას, ტრადიციებს, ცხოვრების წესს, ურთიერთობას სხვა კულტურებთან. ამ სტატიაში წარმოდგენილია სოფლის თეატრალური თამაშობა „ბერობანა“, რომელსაც სოფელ მადენში (ბაზვირეთში) დღემდე შემორჩენილია. ეს თეატრალიზებული სანახაობა უძველესი დროიდან მოდის და მასში სხვადასხვა ეპოქის კვალიც საგრძნობია.

ბერობანას ანალოგიური სანახაობა საქართველოში ცნობილია ბერიკაობა-ყენობის სახელით. ეს არის დღესასწაული, კარნავალი, რიტუალური გართობა. ნიშანდობლივია, რომ „ბერიკაობაც“ და „ბერობანაც“ მომდინარეობს ერთი ქართული სიტყვიდან - „ბერი“.

ბაზვირეთი ართვინის პროვინციის შავშეთის რაიონის ქართული სოფელია. საშუალო და უფროსი თაობა ქართულად ლაპარაკობს. ბაზვირეთში შემონახულია არაერთი უძველესი ქართული ტრადიცია, მდიდარი ზეპირსიტყვიერება. შავშეთი ისტორიული სამხრეთ საქართველოს უძველესი პროვინცია იყო. მისი ურთულესი ისტორია ცხოვრების ყველა სფეროში აისახა და შესაბამისად, კულტურათა დიალოგის კვალი თანამედროვე შავშეთის ყოფაშიც თვალსაჩინოა.

საკვანძო სიტყვები: ხალხური სანახაობა, სოფლის თეატრი, სოფელი მადენი (ბაზვირეთი), რიტუალი, ბერობანა.

1. შესავალი

სოფლის თეატრი არის სანახაობა, რომელსაც დროთა განმავლობაში გასართობი და მიბადვითი სახე მიუღია, რომელსაც არ უდევს საფუძვლად რაიმე წინასწარ დაწერილი ტექსტი და მასში მონაწილეობენ კოლექტიურად. ამგვარ თამაშობებს ათასობით წლის ისტორია აქვს. ხალხური წარმოდგენები ძირითადად სოფლის შუაგულში, მოედანზე იმართება ხოლმე თუმცა, სანახაობათა დეტალების არეალი ზოგჯერ მთელი სოფლის ტერიტორიაა. სოფლებივე არიან მსახიობებიც და მაყურებლებიც.

მზადება იწყება ათიოდე დღით ადრე მაინც; განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია

მომზადება აქსესუარებისა (ტანსაცმელი, ცხოველების ნიღბები, კოსტიუმები და ა.შ.); ეს არის თეატრალიზებული თამაშობანი, რომლებშიც მუსიკა, სიმღერა და ცეკვა განიხილება, როგორც შეუცვლელი ელემენტები. აქ შეიძლება ნახოთ ტრადიციული, ხალხური ცეკვები და სიმღერები, ასევე, სახელდახელო იმპროვიზაციები.

რიტუალური ცეკვების და საზოგადოდ, სანახაობათა ფესვები უძველეს ხალხთა და კულტურათა წიაღშია საძიებელი. უნდა დავეთანხმოთ სელჩუკ გოლდერეს, რომელიც აღნიშნავს: „სანახაობრივი წარმოდგენები არის რიტუალური თამაშობანი და შეიცავს წარსულის სპეციალურ სტრუქტურას. არქაულ და უძველეს პერიოდებში „სიკვდილისა და აღდგომის“, „ბუნების გაღვიძების“ „ნაყოფიერების“ და მრავალი სხვა რიტუალის შესახებ არსებული ცნობები ამავე დროს შორეული წარსულის რწმენა-წარმოდგენებზე მინიშნებაა. მათში იკითხება ისეთი კულტურების კვალი და გავლენა, როგორცაა ძველი ეგვიპტე, მესოპოტამია, წინაბერძნული ხმელთაშუაზღვისპირეთი, ანტიკური საბერძნეთი და ა.შ.“ (გოლდერე, 2019). ფერუჰ ოზდემირის მიხედვით, ბუნებასთან მჭიდრო კავშირში მყოფი ეს რიტუალები ყალიბდებოდა მაშინ, როცა ადამიანისთვის ბუნებრივ მოვლენათა არსი გაუგებარი რჩებოდა, მაგრამ ამ მოვლენებთან შეგუება იყო გარდაუვალი აუცილებლობა. რელიგიური რწმენა-წარმოდგენები კი თანდათან აყალიბებდა ამა თუ იმ რეალობის შესაფერის რიტუალებს სანახაობრივი დეტალების მრავალფეროვანი სპექტრით“ (ოზდემირი, 2011).

რაც შეეხება კონკრეტულად ბერობანას, აშკარაა, რომ აქ თვალსაჩინოა მსგავსება ისეთ ქართულ თეატრალიზებულ სანახაობასთან, როგორცაა ბერიკაობა.

2. ბერობანა და ხალხური თეატრალიზებული წარმოდგენები საქართველოში

ართვინის პროვინცია თურქეთის ჩრდილოეთში მდებარეობს, საქართველოს მოსაზღვრედ. შავშეთი ართვინის ცხრა რაიონიდან (ილჩედან) ერთ-ერთია. იგი უშუალოდ ესაზღვრება საქართველოს - ხულოს, შუახევის ქედის და ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტებს. რაიონის მოსახლეობის უმრავლესობა ქართული წარმოშობისაა, თუმცა ქართულ ენაზე დღეს მხოლოდ რამდენიმე ხეობის სოფლების მოსახლეობა ლაპარაკობს.

შავშეთი ისტორიული სამხრეთ საქართველოს უძველესი პროვინცია იყო. მეთექვსმეტე საუკუნის შუა ხანებიდან იგი ოსმალეთის იმპერიის, ხოლო მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოს - რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მოექცა. მეოცე საუკუნის ათიანი წლების ბოლოს შავშეთი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ნაწილია. ოციანი წლებიდან ისევ თურქეთის შემადგენლობაშია. ბუნებრივია, ეს ურთულესი ისტორია ცხოვრების ყველა სფეროში აისახა და შესაბამისად, კულტურათა დიალოგის კვალი თანამედროვე შავშეთის ყოფაშიც თვალსაჩინოა.

წარმოდგენილ სტატიაში ვეხებით ხალხურ სანახაობას, თეატრალიზებულ წარმოდგენას, რომლის ფესვები უძველეს ხალხთა კულტურული წიაღიდან იღებს სათავეს. ისიც ცხადია, რომ ბერობანა შავშეთა ყოფასა და კულტურაში დღემდე არსებული ქართული ტრადიციების ნაწილია.

ბერობანას ანალოგიური სანახაობა საქართველოში ცნობილია ბერიკაობა-ყეენობის სახელით. ბერიკაობა-ყეენობა, ისევე, როგორც ბერობანა, არის დღესასწაული, კარნავალი და გართობა. ნიშანდობლივია, რომ „ბერიკაობაც“ და „ბერობანაც“ მომდინარეობს ერთი სიტყვიდან – „ბერი“.

ჯულიეტა რუხაძე თავის სტატიაში „ქართული ხალხური დღესასწაული“, ბერიკაობა-ყეენობასთან დაკავშირებით წერს: „ბერიკაობა-ყეენობის საწყისები შორეული წარსულიდან

მომდინარეობს. მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე ქართული ხალხური დღესასწაულის ჩამოყალიბებაზე დიდი გავლენა იქონია ათასხუთასწლოვანმა ქრისტიანულმა ეკლესიამ, მასში მაინც რელიგიური სინკრეტიზმის სახით შემორჩა ქართველთა უძველესი მსოფლმხედველობა, სადაც ქრისტიანულ ელემენტებს წარმართული სძლევეს და უძველეს მდიდარ რწმენასა და კულტებს შეიცავს. იგი წარმოადგენდა მოზღვავებული ახალგაზრდული ენერჯის და სიხარულის გამოვლენას მომავალი ხვავრიელი წლისა და განახლებული სიცოცხლის საწინდრად, რაც ჭეშმარიტად საერთო-სახალხო თავაწყვეტილი მხიარულებით ვლინდებოდა. აქ წარმოდგენილ რიტუალებში ჩანდა მემინდვრობასთან დაკავშირებული რწმენა-წარმოდგენები... მდიდარი სამიწათმოქმედო ტრადიციები. დღესასწაულის აუცილებელი ელემენტი იყო ცხოველებისა თუ ადამიანის გამომსახველი ნიღბები და ნაირფეროვანი ტანსაცმელი, საწესჩვეულებო ცეკვები და ეროტიული სცენები“ (რუხაძე, 1990: 36)...

ავტორი მიუთითებს თეატრალიზების და იმპროვიზაციის თავისებურებებზე და აღნიშნავს, რომ სანახაობაში თვალსაჩინოა ეპოქათა კვალიც. „ყოველი ახალი ისტორიული ვითარება ფორმას უცვლიდა დღესასწაულს. იგი, ხან ქართველი მეფე-დედოფლის გამარჯვებას ასახავდა, თამაშობა, ხან შაჰ-აბასისა თუ მურვან-ყრუს შემოსევას, დღესასწაულში ხშირად იყვნენ წარმოდგენილი მეფის მთავრობის უნიჭო გენერლები, პოლკოვნიკები და სხვანი. ბერიკაობა-ყეენობაში ხალხი დასცინოდა ყოველივე უარსაყოფს, სიცილით ამარცხებდა ბოროტებას“.

იქვე ავტორი შენიშნავს, რომ „ეს დღესასწაული საქართველოშიც ისეთივეა, როგორც ბერძნული დემეტრესა და დიონისეს მრავალდღიანი მისტერიები, ბაბილონელთა თამუზი და იშთარი, ეგვიპტური ოზირისი და იზიდა, ფინიკიელთა ადონისი და ასტარტა, ხეთების ტელეფინუსი და ფრიგიელების ატასი (რუხაძე, 1990: 36).

ბერიკაობის წარმართულ შრეებსა და იმპროვიზაციის თავისებურებებზე მიუთითებს, ასევე, ა. ჩაჩავა და აღნიშნავს: „ბერიკაობა“ უძველესი წარმართული სანახაობაა, რომელმაც საუკუნეების განმავლობაში იცვალა სახე და საბოლოოდ, ნიღბების საიმპროვიზაციო თეატრად ჩამოყალიბდა. „საიმპროვიზაციო“-თქო იმიტომ ვამბობთ, რომ ბერიკები სპექტაკლებს ქმნიდნენ არა ერთხელ დაწერილი სცენარის მიხედვით, არამედ გზადაგზა ახდენდნენ მის სახელდახელო იმპროვიზაციას. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ „ბერიკაობის“ მონაწილეებს ხელთ ჰქონდათ არა გამზადებული სცენარი, არამედ სცენარის ზოგადი მონახაზი, რომელიც მოქმედ პირთა შემადგენლობას, მთავარი სიუჟეტური ხაზის განვითარებას და ძირითად სიტუაციებს განსაზღვრავდა. დანარჩენი ყველაფერი ბერიკაობაში მონაწილე მსახიობთა ნიჭსა, უნარსა და შესაძლებლობაზე იყო დამოკიდებული“ (ჩაჩავა, 2016: 66).

დიმიტრი ჯანელიძე ეხება რა ბერიკაობას, გამოჰყოფს მის ორ სახეს. პირველია ძველი ქართული წარმართული ბერიკაობა. აქ იგულისხმება: I. ცხოველებისა და ფრინველების კულტი; II. მითოლოგიური მოტივები; III. შვილიერების, ბუნების განაყოფიერებისა და განახლების მოტივები.

მეორე კი არის საერო ბერიკაობა, რომელშიც შედის: I. სალაშქრო ბერიკაობა; II. რელიგიის მსახურთა მამხილებელი ბერიკაობა; III. საყოფაცხოვრებო ბერიკაობა; IV. ბატონყმობისა და, საერთოდ, უსამართლობის წინააღმდეგ მიმართული ბერიკაობა (ჯანელიძე, 1948, 401).

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ბერიკაობის ესა თუ ის ვარიანტი გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში. ისინი, ძირითადად, კომიკური შინაარსისაა და

სოციალურ საკითხებს ეხება.

3. ბერობანა შავშეთში (სოფელი ბაზგირეთი)

როგორც აღვნიშნეთ, ბაზგირეთელთა „ბერობანა“ ქართული ბერიკაობის შავშური ვარიანტია და, შესაბამისად, ბევრი აქვს საერთო საქართველოს ამა თუ იმ რეგიონში გავრცელებულ თეატრალიზებულ თამაშობასთან. ქვემოთ მოცემულ აღწერაში, ძირითადად, ვეყრდნობით ბაზგირეთელი ჯაფერ თორუნის (გამიშიძის) ნაამბობს, ასევე, სხვა ბაზგირეთელთა ინფორმაციას და შევნიშნავთ აგრეთვე, რომ ბერობანას, როგორც სანახაობას არაერთგზის დავსწრებივარ თავადაც.

თამაშში მონაწილეები: „ბერი“ (მოხუცი); ორი პატარძალი („დოდოპალი“, როგორც ბაზგირეთელები ამბობენ ხოლმე) - პატარძლებს უწოდებენ აგრეთვე „ფატეს“ - გამომდინარე გამჭვირვალე თავსაბურავიდან („ფატა“), რომელიც მათ ახურავთ; „ტახები“ („ბერის“ მცველები) - ჩვეულებრივ, ექვსნი ან შვიდნი არიან; მოთამაშეთა შორის არიან, აგრეთვე, „უფროსი“ და „ქიმი“.

თამაშის დრო: ქორწილები, მარიობის დღესასწაულები, მთებში გასვლა ან მთიდან დაბრუნება...

ადგილი, სადაც თამაში იმართება: სოფლის მოედანი ან დაბლობები და ვაკე ადგილები.

სათამაშო იარაღები და აღჭურვილობა: ქუდი, წვერი და ჩექმები ცხვრის ან თხის ტყავისგან (ბერი იმოსება); ბუზმა - პატარძლების ტრადიციული სამოსი; ძველი, დაკონკილი ტანსაცმელი ტახებისთვის; ჯოხები, დოქები; კენჭებით სავსე ქილა და ჩხრიალები რომელიც ბერს აქვს წელზე მიმაგრებული. ასევე, ბერს ზურგზე ბალიშისმაგვარს ამაგრებენ, რითაც კუზის იმიტაციას ქმნიან.

შენიშვნა: თამაშში ყველა მოთამაშე მამაკაცია. შესაბამისად, პატარძლების როლსაც ქალის სამოსში გამოწყობილი სახედაფარული მამაკაცები ასრულებენ.

თამაშის წესი: თავდაპირველად ბერი მოჰყავთ მოედანზე მარხილით და დამხვდურთა შორის ამოარჩევენ სოფლის უფროსს, რომელსაც ბერი ეკითხება: "პათიკოი//ფათიკოი ვასამონა, ვინმე ხომ არ მოიპარავს?" (ფატეები (პატარძლები) უნდა ვაცეკვო. ხომ არავინ მოიტაცებს?). უფროსისგან გარანტიის მიღების შემდეგ პატარძლები შედიან სათამაშო მოედანზე და ბერთან ერთად იწყებენ ცეკვას, რომელსაც თან ახლავს ავთენტური მუსიკა აკორდეონით შესრულებული. ბერი მცველებს (ტახებს) არ აძლევს ფატეებთან მიახლოების უფლებას და პერიოდულად ჯოხს ურტყამს მათ. სანამ სპექტაკლი გრძელდება, ზოგიერთი მაყურებელი მამაკაცი პატარძლების გატაცებას ცდილობს მათთან ცეკვა-თამაშის სურვილის საბაზით. ბერი ამ მცდელობებს ჯოხებით იცილებს. როცა ხვდება, რომ მათ ვეღარ უძკლავდება, ყვირილს იწყებს. „ილიმილიჰუდაააააა! ტახებო მობძანდით!“ მცველები (ტახები), დაფარული და ჭკარტლით შეღებილი სახეებით, მოულოდნელად სათამაშო მოედანზე გაჩნდებიან და აგრესიული აქტიურობის იმიტაციით უმაღვე გაყრიან მამაკაცებს იქიდან. თამაში გრძელდება ჭიბონისა და აკორდეონის ჰანგებით; ამასობაში იზრდება პატარძლების გამტაცებელთა რიცხვიც. ტახები იცავენ ფატეებს ჯოხებით. საბოლოოდ, ორი მამაკაცი შეძლებს პატარძლის გატაცებას. „ფატე სადარი ფატე?“ ეკითხებიან ბერს ტახები. ბერიც პასუხობს: „ფატე აქ არ არის“. ცოტა ხანს ერთმანეთში საუბრობენ და არკვევენ, ვინ გაიტაცა პატარძალი. ამის შემდეგ ბერი გარშემო მყოფი ხალხისკენ რიგრიგობით უთითებს. ისინი პატარძლის გატაცებაში ეჭვიმტანილი პირები არიან. ტახებს ეს ადამიანები სათითაოდ სათამაშო მოედანზე შეჰყავთ და მათთან ერთად იწყებენ ცეკვას; ეს არის ცეკვა-თამაშიც და დაკითხვაც. როცა გაირკვევა, რომ ესა თუ ის ადამიანი არ არის ფატეს გამტაცებელი, ჯოხების

ცემით გააგდებენ მოედნიდან მას. ასე რომ, ბერის მიერ ამორჩეული რამდენიმე ადამიანი შედის და გამოდის თამაშიდან. რადგან ფატეებს ვერ იპოვიან, ბერი და ტახები ერთმანეთს დაერევიან, ტახები ჯოხებს ურტყამენ ბერს და უგონოდ დააგდებენ ძირს. როცა მიიჩნევენ, რომ ბერი მოკვდა, ფატეებს დააბრუნებენ. ფატეები ბერს მივარდებიან და იწყებენ გოდებასა და ტირილს. ტახები ექიმის ძებნას იწყებენ. მასაც შეკრებილი ხალხიდან ამოარჩევენ და ბერის განკურნებას სთხოვენ; ექიმი ვერ კურნავს მას, ამიტომ ჯოხებით აძევებენ. ბოლოს ექიმი, იქვე, მარხილამდე მიათრევს ბერს და კვლავ ცდილობს მის საამქვეყნოდ მობრუნებას. ბოლოს ბერიც განიკურნება და ადგება... თამაშის ყველა მონაწილე და მაცურებელი ერთად იწყებს ცეკვას ანუ ფერხულში (ხორუმში//ჰორონში) ყველა ჩაებმება. მუსიკა, ადგილობრივი ჰანგები, დაუსრულებლად გრძელდება მთელი წარმოდგენის განმავლობაში.

4. ბერობანა და ზეპირ ისტორიათა ვარიანტები

გარდა ბაზგირეთისა (Madenköy), ბერობანას შავშეთის სხვა სოფლებშიც თამაშობენ. შეიძლება დავასახელოთ, მაგალითად, უსტამისი (Eskikale), ჩიხორი (Çukurköy) ზიოსი (Tepebaşı), მამანელიისი (Yavuzköy) და სხვანი. სანახაობის საზოგადო სახე, ძირითადად, ერთგვაროვანია, თუმცა, ზოგიერთი დეტალი შეიძლება განსხვავდებოდეს. მაგალითად, თუ ვთქვათ, ბაზგირეთში ჭიბონსა და აკორდეონზე უკრავენ, მამანელისში დოლსა და ზურნას იყენებენ. ზოგიერთ შემთხვევაში პატარძლის (ფატეს) მოსატაცებლად მოვარდნილი „მტერი“ შეიძლება, ცხენით ან ვირით შეიჭრას ხალხში... ქალის გამტაცებლები, როცა „დაიჭერენ“, შესაძლოა, წყალში დაასველონ და გვარიანადაც გაწუწონ და ა.შ.

თეატრალიზებული წარმოდგენები იმართება ახალი წლის დღესასწაულთან დაკავშირებითაც. დათქმულ დროს სოფლის ცენტრში შეიკრიბებიან ახალგაზრდები და ცეკვა-სიმღერით შემოივლიან სოფელს, ცალკეულ ოჯახებს. „ბერი“, „პატარძალი“, „ტახები“ ამჯერადაც ფიგურირებენ. წრის შუაგულში ცეკვავენ გოგო-ბიჭები. ერთ-ერთი ბერი ქალს სთხოვს ცოლობას, მაგრამ დანარჩენი მოთამაშეები არ აძლევენ ქალთან მიახლოების საშუალებას და ჯოხით სცემენ. ამ დროს ერთი „გოდრიანი“ მოთამაშე მიდის იმ ოჯახის უფროსთან, რომლის ეზოშიც არიან შეკრებილები. მას გოდორში ჩაუყრიან ლობიოს, სიმინდს, ყველს, ფქვილს და სხვა პროდუქტებს. ამის შემდეგ მოთამაშეები გადადიან სხვა ეზოში. ასე შემოივლიან მთელ სოფელს. მიაჩნიათ, საკვების გაცემა სიუხვით აავსებს იმ ოჯახს, რომელიც უშურველად გასცემს. შემდეგ, შეგროვებული პროდუქტით მზადდება კერძები, რომელსაც მთელი სოფელი ერთად მიირთმევს. ზოგჯერ ამგვარი ჩამოვლა წელიწადის სხვა დროსაც იმართება, როგორც ბერობანას თანმხლები რიტუალური ნაწილი.

სურათის სისრულისთვის და ვარიანტების შედარებისთვის მეოცე საუკუნის ოცდაათიანი წლების ერთ ჩანაწერსაც მოვიტანთ სერგი მაკალათიას წიგნიდან „მესხეთ-ჯავახეთი“: „გლეხობა სოფლის მეურნეობის საზაფხულო მუშაობასთან დაკავშირებით ასრულებდა სხვადასხვა რიტუალურ წესებს, რომ ამით გამოეწვია მეტი ნაყოფიერება. ასეთი იყო, სხვათა შორის, ბერიკობა, რომელსაც მესხეთ-ჯავახეთში ასრულებდნენ ყველიერში (თებერვალ-მარტი). ამ დროს სოფლის გოგო-ბიჭები შეიკრიბებოდნენ, ერთი მათგანი შეიკაზმებოდა ქალურად, მას პატარძალს ეძახდნენ. ოთხს ან ხუთ ვაჟს ირჩევდნენ ბერად (ბერიკებად). ბერიკები გაიკეთებდნენ გრძელ წვერებს, თავზე წამოისხამდნენ ცხვრის ან თხის ტყავს, ერთ მათგანს ეძახდნენ „ბერიკოს“. ყველანი შეიარაღდებოდნენ ხმლებით და შუბებით, ორს ხელში ეჭირა კალათა ან ზურგზე გადაკიდებული ჰქონდა ხურჯინი. ბერიკებს წინ მიუძღოდა პატარძალი და ბერიკო. სოფლის ბიჭები პატარძალს მისდევდნენ და ეარშიყებოდნენ, მაგრამ ბერიკები მათ ხმლით და შუბებით იგერიებდნენ. ვინც პატარძლის

კოცნას მოახერხებდა, ბერიკები მას გამოეკიდებოდნენ, დაიჭერდნენ და აჯარიმებდნენ. უეცრად ბერიკო ავად გახდებოდა. მას მიუყვანდნენ ექიმს და იგი გასინჯავდა. ბოლოს პატარძალი ბერიკოს ქვეშ წყალს შეასხამდა და მკვდარი ბერიკო ამით გაცოცხლდებოდა... ბერიკები ოჯახებში დაივლიდნენ და საჩუქრად იღებდნენ ფქვილს, ფულს, კვერცხებს და ა.შ. (მაკალათია, 1938: 108).

5. დასკვნა

ხალხურ თეატრალიზებულ სანახაობათა გაჩენა კაცობრიობის განვითარების ისტორიამდელ ეპოქებს უკავშირდება, როცა უძველესი ხალხები რწმენა-წარმოდგენების რიტუალიზებამდე მივიდა.

შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ბერობანას თამაშობაში ბერის სიკვდილისა და ექიმის მიერ მისი გადარჩენის აქტი ბუნების აღორძინებისა და მოსავლიანობის იდეის გამომხატველია; პატარძალი, რომელსაც ქალის ფორმაში ჩაცმული მამაკაცი თამაშობს, სიმრავლის სიმბოლოა. ექიმი კი, რომელმაც ბერი გადაარჩინა, ღვთაებრივი ძალის სიმბოლოა. ბერის წელზე დაკიდებულ ზარებს უძველეს რიტუალებში ვხვდებით, სახეების მოხატვა კი ბოროტებისგან თავდაცვის სიმბოლოა. თამაშობის ბოლოს, ხორუმში ერთვება ყველა. ითვლება, რომ ადამიანს, რომელიც ფერხულს შეუერთდება, იმ წელს სიუხვე და მოსავლიანობა ექნება ოჯახში.

როგორც ვთქვით, ბერობანას ბევრი საერთო აქვს ქართულ ბერიკაობა-ყეენობასთან. ეს თამაშობანი ერთიანი კულტურული სივრცის ნაწილია. და მნიშვნელოვანია, რომ შავშელთა ბერობანა დღემდე ინარჩუნებს თავის ორიგინალურ, პირვანდელ არსს.

ლიტერატურა:

1. მაკალათია, ს. (1938). „მესხეთ-ჯავახეთი“. თბილისი.
2. რუხაძე, 1990: რუხაძე ჯ., „ქართული ხალხური დღესასწაული“. ძეგლის მეგობარი, N 2 (კრებული ოთხმოცდამეექვსე), თბილისი;
3. ჩაჩავა, ა. (2016). ქართული ფოლკლორული სანახაობების მხატვრული გაფორმების ტენდენციები. სადოქტორო დისერტაცია. თბილისი.
4. ჯანელიძე, დ. (1948). ქართული თეატრის ხალხური საწყისები. თბილისი;
5. გოლდერე, ს. (2019) GÖLDERE, S., „Anadolu Köylü Temsilleri Oyun ve Ritüel Kalıpları“. 9. Milletlerarası Türk Halk Bilimi Kongresi, 3., 136-150. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-251073/9-milletlerarası-türk-halk-kulturu-kongresi.html> adresinden alındı;
6. ოზდემირი, ფ. (2011). „Anadolu Köy Seyirlik Oyunlarının Gösteri Danslarına Dönüştürülmesinde Yöntem Önerisi ve Bir Uygulama Örneği. İzmir. <https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/9595/289467.pdf?sequence=1&isAllowed=y> doktora tezi adresinden alındı;

"Berobana" in Bazgireti

Mehmet Ali Keskin
Artvin Çoruh University, Turkey

Abstract

Ancient folk theatrical performances have been preserved in villages to this day. These are the ritual performances that do not need a stage, written texts, or the hand of a professional director. This is a mass play in which everyone can participate.

The origin of improvised folk theater decorated with music and masks is lost in the depths of centuries. The holiday, which has survived to this day in the ethnographic reality, is connected with the cult of nature and in its essence is a ritual dedicated to fertility and the revival of nature.

While researching the details of human existence, the researcher deals directly with the culture, traditions, and way of life of this or that people, the relationship of this or that people with other cultures. This article presents the rural theatrical play "Berobana", which has survived to this day in the village of Madeni (Bazgireti). This theatrical spectacle comes from ancient times and traces of different eras are noticeable in it.

A performance similar to Berobana is known in Georgia under the name Berikaba-Keenobi. It is a holiday, carnival, and ritual fun. It is significant that both "berikaoba" and "monasticism" come from one Georgian word - "monk".

Bazgireti is a Georgian village in the Shavsheti district of Artvini province. The middle and older generations speak Georgian. In Bazgireti, many ancient Georgian traditions and rich oral traditions have been preserved. Shavsheti was the oldest province of historical South Georgia. Its difficult history was reflected in all spheres of life, and therefore, traces of cultural dialogue are visible in modern Shavsheti.

Key words: folk spectacle, village theater, Madeni village (Bazgireti), ritual, berobana